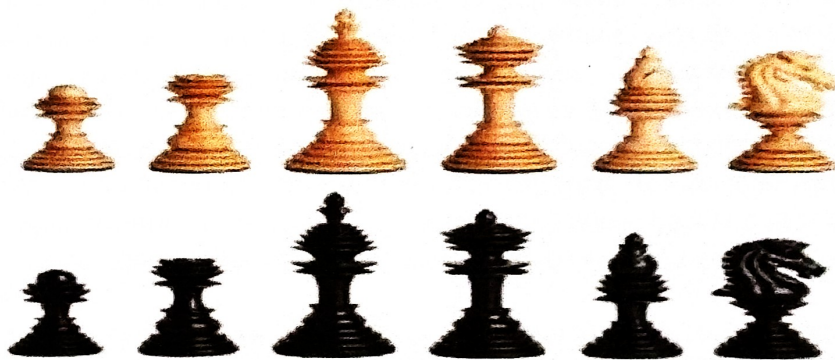

Бекітемін
Мектеп-гимназия директоры
Абдығалиева С.Б.

2023-2024 ОҚУ ЖЫЛЫНДА «Шахмат» САБАҒЫНЫҢ ЖЫЛДЫҚ ЖОСПАРЫ

Дене шынықтыру пәні мұғалімі:
Абдилдаев Куралбек Куандыкович

2023-2024 оқу жылы

Түсінік хат

Шахмат ойынын тақта үстіндегі соғыс деуге болады. Оның кәдімгі соғыстан айырмашылығы-бұл соғыстың командирлері ойнаушы да, ал оның солдаттары тақта үстіндегі фигуралар. Ойнаушылардың біреуінің фигуралары - ақ, екіншісінікі - кара. Фигуралар өздерінің тұрған орындарына қарай әр түрлі қызмет атқарады.

Шахмат ойыны тұңғыш рет Индияда шыққан. Бірақ оның қай кезде шыққаны туралы нақты дерек жоқ. Дегенмен араб, иран, үнді жазушылары мен тарихшыларының шығармаларынан бұл жөніндегі мәліметтер көп кездеседі. Олардың барлығында да шахмат ойыны қалыптасқан, өмірге сіңісті ойын ретінде көрінеді.

Біздің заманымызға жеткен шахмат ойының терминалогиясын (атауларын) алып қарасақ, ол түгелдей дерлік иран тілінен алынғаны байқалады. Мәселен, «шах-мат» деген сөздің өзі екі түбірден құрылады. Шах-король (падишах), мат –өлді деген ұғым береді. Сонда бұл ойын қазақша «патша өлді» деп аталмақ екен. Бірақ әр ел шахмат ойынының тарау, даму эволюциясына байланысты өзіндік атауларды да қосып отырған. Мәселен, шахмат ойынында піл (слон) деген фигура бар. Бұл фигураның қазіргі кездегі формасында пілге еш ұқсастығы жоқ. Дегенмен, біз ол терминологияны өзгертпейміз. Оның себебі бұл фигура бір кезде шынында да піл формалас болған. Бара келе оны жасау, тақта үстінде пайдалану онша тиімді болмағандықтан, оның сырт формасы ғана өзгерген. Енді осы «піл» деген қазақ сөзінің тарихына сөз жіберсек, ол парсының «phil» деген сөзінен келіп шыққан. Пілді, мәселен, латынша «alphies» немесе «alfinus», испанша «alfil» дейді. Бұл сөздердің осыншама ұқсас болуының себебі бастапқы негізінің бірлігінен. Бірақ, бұл елдерге «піл» деген сөз парсы тілінен емес, араб тілінен ауысқан. Оны сөз алдындағы «al» (арап тіліндегі грамматикалық қосымша) қосымшасы дәлелдеп тұр. Сол сияқты шахмат ойынындағы батыл фигура ферзь (уәзір) иранның «frazin» деген сөзінен шыққаны айқын.

Шахмат ойынының тұңғыш аты - чатуранга. Бұл үнді тілінде төрт мүше деген ұғым береді. Төрт мүше – төрт мүшелі әскер деген сөз. Бұған сол кездегі соғыс арбасы, піл, атты әскер, жаяу әскер кіретін болған. Чатуранга сөзінен барып арабтың чатрандж сөзі келіп шыққан. Қазақ тілінде кездесетін шатраш сөзінің тарихы да осы болуы айдан анық.

Бағдарлама 6-17 жас аралығындағы балаларға арналған.

Бағдарламаның тиімділігі – уақыт талабымен сәйкес. Жеке тұлғаны жетілдіру қиын мәселе болғандықтан, шахматты үйретудің құрылымы мен мазмұны мақсатқа бағытталған мінез қалыптастыруға тәрбиелейді. Сабақтан тыс білім беру жүйесінде шахматты үйрету жүйесі оқушылардың жеке қабілеттіліктерін айқындап, жетілдіре отырып оның тұлға ретінде жалпы жетілуі мен тәрбиесіне бағытталады

Бағдарламаның ерекшелігі балаға даралап білім беруге бағытталғандығында. Ол бағдарламаға енгізілген және екі негізгі бағыт алады. Алдымен әр шахмат ойнаушының тұлғалық ерекшеліктерін ескере отырып тәрбиелеуде, екіншіден әр тәрбиеленушінің өмірге көзқарасы, жағдаяттарды шеше білуі есепке алынады. Баланың жеке қасиеттерін табиғи, физикалық және психологиялық қасиеттерін білуді талап етеді.

Бағдарламаның жаңалығы мұғалімнің сабақтарда қолданатын балалардың жеке және жалпы логикалық ерекшеліктерін жетілдіретін дидактикалық материалдарын (карточкалар, шахматтық этюдтар және тапсырмалар) әзірлеуінде, зерттеу әдісін қолдануында (шахматтың шығу тарихы туралы рефераттар мен баяндамалар жазуында), мектептің материалдық жағдайын ескере отырып оқу-тақырыптық жоспарын құруда.

Бағдарламаның мақсаты: Шахмат сабағы арқылы шығармашыл, дарынды жеке тұлға жетілдіруге жағдай жасау.

Бағдарламаның міндеттері:

Білім беру:

- Шахматтың шығу тарихымен таныстыру;
- Ойын ережелерін үйрету;
- Оқушыларға шахмат ойыны туралы теориялық білім беру, сайыстар өткізу ережелерімен таныстыру.

Жетілдіру:

- Тұлғаның логикалық ойлауын, есте сақтауын, орнықтылығын жаңа басқа да жағымды қасиеттерін жетілдіру;
- Төзімділігін, өз-өзіне және қарсыласына сынмен қарауын;
- Логикалық ойлау әлемі мен бейнелеп ойлаудың сұлулығын бойлатып, қоршаған орта туралы елесін кеңейту;

Тәрбиелік:

- Айналасына ұқыптылықпен қарау, жеке қасиеттерін жетілдіруге ұмтылдыру;
- Өзін тәртіпке салуға тәрбиелеу;

Бұл бағдарламаны игеру барысында оқушылардың пәнді игеруімен қатар ұжымда жұмыстана білуі қалыптасады.

Оқушылардың пәндік құзырлығы:

1. Техникалық, оқушылардың

- Жаттығу ойындарында, мектепішілік, аудандық шахмат сайыстарына қатысуында;
- Ойын барысында шахматтық есептер мен этюдтарды шешу барысында қалыптасатын іс-әрекеттері.

2. Интеллектуалдық, оқушылардың

- Ойынға сараптама жасауымен;
- Арнайы әдебиеттерді оқуымен;
- Үздік ойыншылардың ойындарын қарап талдауымен қалыптасатын іс-әрекеттері.

**І-сынып «Шахмат» - үйірмесінің
күнтізбелік-тақырыптық сабақтар жоспары
34 сағат, аптасына 1 сағат**

Мақсаты:

Оқушылар арасында шахмат ойынын насихаттау.

Міндеті:

1. Оқушыларға шахмат ойынын үйрету;
2. Шахмат ойыны арқылы оқушылардың ойлау қабілеттерін дамыту;
3. Шахмат ойыны адамның творчестволық іздемпаздығын, қиялын оятады, логикалық ойлауға төселдіреді, ой еңбегіне баулиды.

№	Сабақ тақырыбы	сағат саны	мерзімі			
			I «а»	I «ә»	I «б»	I «в»
1	Шахмат ойынының тарихы	1	I 4	5.09	5.09	4.09
2	Шахмат тақтасы және нотация	1		12.09	12.09	11.09
3	Шахмат ойынының мақсаты	1		19.09	19.09	18.09
4	Шахмат фигуралары мен пешкілері	1		26.09	26.09	25.09
5	Король (падишах) фигурасының жүрісі	1		3.10	3.10	2.10
6	Ферзь (уазір) фигурасының жүрісі	1		10.10	10.10	9.10
7	Ат фигурасының жүрісі	1		17.10	17.10	16.10
8	Пешкі фигураларының жүрістері	1		24.10	24.10	23.10
9	Рокировка жасау	1	II 4	7.11	7.11	6.11
10	Шах туралы	1		14.11	14.11	13.11
11	Пат туралы	1		21.11	21.11	20.11
12	Мат туралы	1		28.11	28.11	27.11
13	Фигуралар мен пешкілердің бағасы, күші туралы	1		5.12	5.12	4.12
14	Шахмат фигуралары мен пешкілердің өзара байланысы	1		12.12	12.12	11.12
15	Шахмат партияларын жазу	1		19.12	19.12	18.12
16	Жол қуалап жазу	1		26.12	26.12	25.12
17	Шахмат ойынының барысы	1	III 4	9.01	9.01	8.01
18	Шахмат ойынының негіздері	1		16.01	16.01	15.01
19	Шахмат ойынының стратегиясы мен тактикасы	1		23.01	23.01	22.01
20	Фигуралар мен пешкілерді орталық алаңда топтастырып ойнау және орталық алаң үшін күрес	1		30.01	30.01	29.01
21	Фигураларды орналастырудағы кейбір ерекшеліктер	1		13.02	13.02	12.02
22	Шахмат партиясын қалай бастау керек?	1		20.02	20.02	19.02
23	Дебюттің принциптері мен міндеттері	1		27.02	27.02	26.02
24	Орталық шаршылардың дебюттегі	1		5.03	5.03	4.03

	ролі					
25	Пешкілер мен артық жүрістер жасау-пайдасыз	1		12.03	12.03	17.03
26	Дебюттегі ширақ қимылдар	1		19.03	19.03	18.03
27	Қысқа партиялар	1	IV ✓	02.04	2.04	7.04
28	Қысқа партиялар	1		9.04	9.04	8.04
29	Шахмат ойынындағы есептер және этюдтер	1		16.04	16.04	15.04
30	Ойын шеберлерінің дебют қателіктері	1		23.04	23.04	22.04
31	Ойын шеберлерінің дебют қателіктері	1		30.04	30.04	29.04
32	Шахмат ойынындағы есептер және этюдтер	1		7.05	7.05	6.05
33	Шахмат ойынындағы есептер және этюдтер	1		14.05	14.05	13.05
34	Шахмат ойынындағы есептер және этюдтер	1		21.05	21.05	20.05.

**2-сынын «Шахмат» - үйірмесінің
күнгізбелік-тақырыптық сабақтар жоспары
34 сағат, аптасына 1 сағат**

Мақсаты:

Оқушылар арасында шахмат ойынын насихаттау.

Міндеті:

1. Оқушыларға шахмат ойынын үйрету;
2. Шахмат ойыны арқылы оқушылардың ойлау қабілеттерін дамыту;
3. Шахмат ойыны адамның творчестволық іздемпаздығын, қиялын оятады, логикалық ойлауға төселдіреді, ой еңбегіне баулиды.

№	Сабақ тақырыбы	сағат саны	мерзімі			
			2 «а»	2 «ә»	2 «б»	2 «в»
1	Шахмат ойынының тарихы	1	I		8.09	
2	Шахмат тақтасы және нотация	1			15.09	
3	Шахмат ойынының мақсаты	1			22.09	
4	Шахмат фигуралары мен пешкілері	1			29.09	
5	Король (падишах) фигурасының жүрісі	1			6.09	
6	Ферзь (уазір) фигурасының жүрісі	1			13.10	
7	Ат фигурасының жүрісі	1			20.10	
8	Пешкі фигураларының жүрістері	1			27.10	
9	Рокировка жасау	1	II		10.11	
10	Шах туралы	1			17.11	
11	Пат туралы	1			24.11	
12	Мат туралы	1			1.12	
13	Фигуралар мен пешкілердің бағасы, күші туралы	1			8.12	
14	Шахмат фигуралары мен пешкілердің өзара байланысы	1			15.12	
15	Шахмат партияларын жазу	1			22.12	
16	Жол қуалап жазу	1	III		12.01	
17	Шахмат ойынының барысы	1			19.01	
18	Шахмат ойынының негіздері	1			26.01	
19	Шахмат ойынының стратегиясы мен тактикасы	1			2.02	
20	Фигуралар мен пешкілерді орталық алаңда топтастырып ойнау және орталық алаң үшін күрес	1			9.02	
21	Фигураларды орналастырудағы кейбір ерекшеліктер	1			16.02	
22	Шахмат партиясын қалай бастау керек?				23.02	
23	Дебюттің принциптері мен міндеттері	1			1.03	
24	Орталық шаршылардың дебюттегі	1			8.03	

	ролі					
25	Пешкілер мен артық жүрістер жасау-пайдасыз	1			15.03	
26	Дебюттегі ширақ қимылдар					
27	Қысқа партиялар	1	IV <		5.04	
28	Қысқа партиялар	1			12.04	
29	Шахмат ойынындағы есептер және этюдтер	1			19.04	
30	Ойын шеберлерінің дебют қателіктері	1			26.04	
31	Ойын шеберлерінің дебют қателіктері	1			3.05	
32	Шахмат ойынындағы есептер және этюдтер	1			10.05	
33	Шахмат ойынындағы есептер және этюдтер	1			14.05	
34	Шахмат ойынындағы есептер және этюдтер	1			24.05	

**3-сынып «Шахмат» - үйірмесінің
күнтізбелік-тақырыптық сабақтар жоспары
34 сағат, аптасына 1 сағат**

Мақсаты:

Оқушылыр арасында шахмат ойынын насихаттау.

Міндеті:

1. Оқушыларға шахмат ойынын үйрету;
2. Шахмат ойыны арқылы оқушылардың ойлау қабілеттерін дамыту;
3. Шахмат ойыны адамның творчестволық іздемпаздығын, қиялын оятады, логикалық ойлауға төселдіреді, ой еңбегіне баулиды.

№	Сабақ тақырыбы	сағат саны	мерзімі			
			3 «а»	3 «ә»	3 «б»	3 «в»
1	Шахмат ойынының тарихы	1	I <	7.09	7.09	
2	Шахмат тақтасы және нотация	1		14.09	8.09	
3	Шахмат ойынының мақсаты	1		21.09	15.09	
4	Шахмат фигуралары мен пешкілері	1		28.09	22.09	
5	Король (падишах) фигурасының жүрісі	1		5.10	29.09	
6	Ферзь (уазір) фигурасының жүрісі	1		12.10	5.10	
7	Ат фигурасының жүрісі	1		19.10	12.10	
8	Пешкі фигураларының жүрістері	1		26.10	20.10	
9	Рокировка жасау	1	II <	9.11	27.10	
10	Шах туралы	1		16.11	10.11	
11	Пат туралы	1		23.11	17.11	
12	Мат туралы	1		30.11	24.11	
13	Фигуралар мен пешкілердің бағасы, күші туралы	1		7.12	1.12	
14	Шахмат фигуралары мен пешкілердің өзара байланысы	1		14.12	8.12	
15	Шахмат партияларын жазу	1		21.12	15.12	
16	Жол қуалап жазу	1		28.12	22.12	
17	Шахмат ойынының барысы	1	III <	11.01	12.01	
18	Шахмат ойынының негіздері	1		18.01	19.01	
19	Шахмат ойынының стратегиясы мен тактикасы	1		25.01	26.01	
20	Фигуралар мен пешкілерді орталық алаңда топтастырып ойнау және орталық алаң үшін күрес	1		1.02	1.02	
21	Фигураларды орналастырудағы кейбір ерекшіліктер	1		8.02	9.02	
22	Шахмат партиясын қалай бастау керек?			15.02	16.02	
23	Дебюттің принциптері мен міндеттері	1		22.02	23.02	
24	Орталық шаршылардың дебюттегі	1		29.02	7.03	

	ролі				
25	Пешкілер мен артық жүрістер жасау-пайдасыз	1		7.03	8.03
26	Дебюттегі ширақ қимылдар	1		14.03	15.03
27	Қысқа партиялар	1	IV	4.04	5.04
28	Қысқа партиялар	1		11.04	12.04
29	Шахмат ойынындағы есептер және этюдтер	1		18.04	19.04
30	Ойын шеберлерінің дебют қателіктері	1		25.04	26.04
31	Ойын шеберлерінің дебют қателіктері	1		2.05	3.05
32	Шахмат ойынындағы есептер және этюдтер	1		9.05	10.05
33	Шахмат ойынындағы есептер және этюдтер	1		16.05	17.05
34	Шахмат ойынындағы есептер және этюдтер	1		23.05	24.05

**4-сынып «Шахмат» - үйірмесінің
күнтізбелік-тақырыптық сабақтар жоспары
34 сағат, аптасына 1 сағат**

Мақсаты:

Оқушылар арасында шахмат ойынын насихаттау.

Міндеті:

1. Оқушыларға шахмат ойынын үйрету;
2. Шахмат ойыны арқылы оқушылардың ойлау қабілеттерін дамыту;
3. Шахмат ойыны адамның творчестволық іздемпаздығын, қиялын оятады, логикалық ойлауға төселдіреді, ой еңбегіне баулиды.

№	Сабақ тақырыбы	сағат саны	мерзімі			
			4 «а»	4 «ә»	4 «б»	4 «в»
1	Шахмат ойынының тарихы	1	I Ү	1.09	7.09	6.09
2	Шахмат тақтасы және нотация	1		8.09	14.09	13.09
3	Шахмат ойынының мақсаты	1		15.09	21.09	20.09
4	Шахмат фигуралары мен пешкілері	1		22.09	28.09	27.09
5	Король (падишах) фигурасының жүрісі	1		29.09	5.10	4.10
6	Ферзь (уазір) фигурасының жүрісі	1		6.10	12.10	11.10
7	Ат фигурасының жүрісі	1		13.10	19.10	18.10
8	Пешкі фигураларының жүрістері	1		20.10	26.10	25.10
9	Рокировка жасау	1	II Ү	27.10	9.11	8.11
10	Шах туралы	1		10.11	16.11	15.11
11	Пат туралы	1		17.11	23.11	22.11
12	Мат туралы	1		24.11	30.11	29.11
13	Фигуралар мен пешкілердің бағасы, күші туралы	1		1.12	7.12	6.12
14	Шахмат фигуралары мен пешкілердің өзара байланысы	1		8.12	14.12	13.12
15	Шахмат партияларын жазу	1		15.12	21.12	20.12
16	Жол қуалап жазу	1		22.12	28.12	27.12
17	Шахмат ойынының барысы	1	III Ү	12.01	18.01	17.01
18	Шахмат ойынының негіздері	1		19.01	25.01	24.01
19	Шахмат ойынының стратегиясы мен тактикасы	1		26.01	31.01	30.01
20	Фигуралар мен пешкілерді орталық алаңда топтастырып ойнау және орталық алаң үшін күрес	1		2.02	8.02	7.02
21	Фигураларды орналастырудағы кейбір ерекшеліктер	1		9.02	15.02	14.02
22	Шахмат партиясын қалай бастау керек?			16.02	22.02	21.02
23	Дебюттің принциптері мен міндеттері	1		23.02	29.02	28.02
24	Орталық шаршылардың дебюттегі	1		1.03	7.03	6.03

	ролі					
25	Пешкілер мен артық жүрістер жасау-пайдасыз	1		8.03	7.03	6.03
26	Дебюттегі ширақ қимылдар			15.03	14.03	13.03
27	Қысқа партиялар	1	IV ч	5.04	4.04	20.03
28	Қысқа партиялар	1		12.04	11.04	3.04
29	Шахмат ойынындағы есептер және этюдтер	1		19.04	18.04	10.04
30	Ойын шеберлерінің дебют қателіктері	1		26.04	25.04	17.04
31	Ойын шеберлерінің дебют қателіктері	1		3.05	2.05	24.04
32	Шахмат ойынындағы есептер және этюдтер	1		10.05	9.05	1.05
33	Шахмат ойынындағы есептер және этюдтер	1		17.05	16.05	8.05
34	Шахмат ойынындағы есептер және этюдтер	1		24.05	23.05	15.05